

חנוכה אחת או שבע חנוכות? למשמעותה של חנוכה באגדה

מנחם כ"ץ

מזמור שיר חנוכת הבית לדוד (תהלים ל, א)

ילמדנו רבינו: נר של חנוכה מאימתי היא מצותו? שנו רבותינו: משתשקע החמה, עד שתסלק רוב הרגל מן השוק.

ולהיכן הן מדליקין? היה דר בעלייה ובה חלון נוטה לרשות הרבים מדליק, ובשעת הסכנה מדליק בתוך ביתו. ואסור לעשות לאורו מלאכה. ר' אסי אמר: אסור לראות לאורו.

ולמה מדליק נרות בחנוכה? אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון, שנאמר "ועוררתי בניך ציון על בניך יון" (זכריה ט, יג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שבעה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות.

ולמה קורין את ההלל? מפני שכתב "אל ה' ויאר לנו" (תהלים קיח, כז - הלל).

ולמה אין קורין בפורים? כתב "להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל" וגו' (אסתר ח, יא), ואין קורין אלא על מפלטה של מלכות, ומלכות של אחשוורוש הייתה קיימת, לכן אין קורין. אבל במלכות

של יון, שכילה אותה הקב"ה, התחילו נותנים הימנון ושבח ואומרים:

לשעבר היינו עבדים לפרעה, עבדים ליון,

ועכשיו עבדיו של הקב"ה אנו - "הללו עבדי ה'" (תהלים קיג, א - הלל).

וכמה חנוכות הם?

שבע חנוכות הם, ואילו הן:

- [1] **חנוכת שמים וארץ**, שנאמר "ויכולו השמים והארץ" (בראשית ב, א).
- ומה חנוכה היה שם? "ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר" (בראשית א, יח);
- [2] **וחנוכת החומה**, שנאמר "ובחנוכת חומת ירושלים" (נחמיה יב, כז);
- [3] **וחנוכת של עולי גולה**, שנאמר "והקריבו לחנוכת בית אלהינו דנא" וגו' (עזרא ו, טז);
- [4] **וחנוכת הכהנים** - זו שאנו מדליקין;
- [5] **וחנוכת העולם הבא**, שנאמר "אחפש ירושלים בנרות" (צפניה א, יב);
- [6] **וחנוכת הנשיאים**, "זאת חנוכת המזבח" (במדבר ז, פד);
- [7] **וחנוכת המקדש**, מה שקראו בענין "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהלים ל, א).

[דף ד עמוד ב - דף ה עמוד א - תחילת הפרשה]

דבר אחר: מזמור [וגו'].

שבע חנוכות הם:

חנוכת ברייתו של עולם, דכתיב "ויכולו השמים" (בראשית ב, א)

ואין "ויכלו" אלא לשון חנוכה, דכתיב "ותכל כל עבודת" (שמות ט, לב).

חנוכת משה, דכתיב "ויהי ביום כלות משה להקים" (במדבר ו, א)

וחנוכת הבית, דכתיב "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהלים ל, א)

וחנוכת בית שני, דכתיב "והקריבו לחנוכת בית אלהא" וגו' (עזרא ו, יז)

וחנוכת החומה, דכתיב "ובחנוכת חומת ירושלים" (נחמיה יב, כז)

וזו של עכשיו - **של בית חשמונאי**

וחנוכת העולם הבא, שאף היא יש בה נרות, כדכתיב "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה

יהיה שבעתים" וגו' (ישעיה ל, כו).

[דף ז עמוד ב - סוף הפרשה]

מדרש 'פסיקתא רבתי' מהדורת ר"מ איש שלום, פרשה ב

עיונים והערות למדרש

ב'פסיקתא רבתי' נמצא מדרש מעניין אך תמוה. זהו מדרש הפותח בשאלה הלכתית פשוטה וממנה עובר לעסוק באגדה. מדרש מסוג זה מכונה "מדרש ילמדנו", מכיוון שפותח בשאלה הלכתית: "ילמדנו רבינו, נר של חנוכה מאימתי היא מצותו? וכו'". במדרש שלפנינו קיים מקבץ שאלות ותשובות קצר. השאלות הראשונות עוסקות בהלכה ושאר השאלות עוסקות גם באגדה. המדרש מסיים בשאלה מפתיעה: "וכמה חנוכות הם?", הזוכה לתשובה מפורטת: "שבע חנוכות הם, ואילו הן, וכו'".

נעיין עתה בתשובה זו ונדון במספר שאלות מנחות:

לפי איזה סדר נמנות שבע החנוכות? אין כאן סדר כרונולוגי וגם לא סדר הגיוני אחר הנראה לעין.

השאלה מחריפה לאור העובדה שבאותו מדרש עצמו מובא הקטע שלפנינו פעם נוספת (ראו: בסוף המדרש ד"ה "דבר אחר"), עם שינויים קלים ובסדר כרונולוגי ברור.

להלן רשימת שבע החנוכות המוזכרות בתחילת המדרש ובסיומו (המספרים בסוגריים מציינים את הסדר הכרונולוגי של ה"חנוכות"):

זמנה של החנוכה הנידונה	בסוף המדרש	בתחילת המדרש
בריאת העולם	[1] חנוכת ברייתו של עולם	[1] חנוכת שמים וארץ
חנוכת המשכן - במדבר	[2] חנוכת משה	[6] וחנוכת הנשיאים
חנוכת בית המקדש הראשון	[3] וחנוכת הבית	[7] וחנוכת המקדש
חנוכת בית המקדש השני	[4] וחנוכת בית שני	[3] וחנוכת של עולי גולה
חנוכת החומה - בתחילת תקופת בית שני	[5] וחנוכת החומה	[2] וחנוכת החומה
באמצע תקופת בית שני	[6] וזו של עכשיו, של בית חשמונאי	[4] וחנוכת הכהנים
לעתיד לבוא - עולם הבא	[7] וחנוכת העולם הבא	[5] וחנוכת העולם הבא

מדוע אם כן, סידר בעל המדרש את שבע חנוכות הללו בצורה כל כך בלתי סבירה?

אם נתבונן במטרתו של המדרש ובמבנהו נוכל לענות על השאלה הזאת ולהבין את פשרו של המדרש. המדרש הופך את חנוכה מזיכרון של אירוע היסטורי חד-פעמי לתופעה בסיסית בעולמו של הקב"ה. לפי תחילת המדרש החנוכה הראשונה מוזכרת כבר בבריאת העולם, ביצירת המאורות – הלא הם מעין 'נרות חנוכה' של הקב"ה. חנוכות נוספות הן של בית ה' וירושלים, ובמרכזן ניצב חג החנוכה שלנו: "חנוכת הכהנים – זו שאנו מדליקים". לא במקרה 'חנוכת העולם הבא' (כלומר זו שתהיה לעתיד לבוא, עם ביאת המשיח) ניצבת לא בסוף הרשימה, כפי שאולי היינו מצפים, אלא בסמוך להזכרת חג החנוכה. כך המדרש מדגיש את הקשר ההדוק בין הדלקת נרות חנוכה כזיכרון לניסים שהתרחשו בעבר לבין ציפייתנו לגאולה העתידה לבוא.

[7]	[6]	[5]	[4]	[3]	[2]	[1]
ח' המקדש	ח' הנשיאים	ח' העולם הבא	חנוכת הכהנים	ח' עולי גולה	ח' החומה	ח' שמים וארץ
(3)	(2)	(7)	(6)	(4)	(5)	(1)

